

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้นำชีวิตกับภาครัฐต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำในท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าขอนยาง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
3. แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมที่เป็นสาระสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นพัฒนาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับชุมชน (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 117) กระแสแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเกิดขึ้นมาจากปัญหาและความล้มเหลวในการดำเนินงานพัฒนาในอดีต ซึ่งเน้นและให้ความสำคัญกับบทบาทของคนภายนอกชุมชนโดยละเลยศักยภาพและความสามารถของคนในชุมชน ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย ดังนั้นจึงได้มีการเคลื่อนไหวและหันมาทบทวนถึงประสิทธิภาพการพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ได้ข้อสรุปว่าประชาชนน่าจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาท้องถิ่น และโดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนาแล้ว ประชาชนน่าจะได้เป็นผู้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา แสวงหาทางออกด้วยตัวของเขาเอง รวมทั้งการตัดสินใจและประเมินผลด้วยตนเองว่าดีหรือไม่ใช้อย่างไร

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

แม้ว่าปัจจุบันจะมีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็ยังมองกันในทัศนะและการตีความที่แตกต่างกันไปกล่าวคือ

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ และควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทาง เศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ (2531 : 10 – 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วม อย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกชั้นตอนของ โครงการหรืองาน พัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความ รับผิดชอบการมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนร่วมมีส่วนได้ส่วนเสียต้องการ มากที่สุดนั้นจักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้น สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับ ความต้องการแท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอกัน และผู้ มีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนั้นด้วย

สายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2534 : 92) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายที่ ลึกซึ้งที่สุดมิได้หมายถึงเพียง เมื่อรัฐกำหนดโครงการอะไรขึ้นมาประชาชนก็ร่วมกันทำ แต่ทั้งนี้ ต้องอยู่บนเงื่อนไขของการเปลี่ยนการทำงาน กลไกการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการ พัฒนาที่ประชาชนมีบทบาท หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึงการคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วน ร่วมในการริเริ่มวางแผนและดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และ อนาคตของเขา

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็น กระบวนการของการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการได้แก่การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การ วางแผนการตัดสินใจการดำเนินการ การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจน การจัดสรรประโยชน์ที่เกิดขึ้น

เออร์วิน (Erwin. 1976 : 138) ให้แนวคิดว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของ ตนเอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนร่วมกับการใช้วิทยาการที่ เหมาะสมในการแก้ปัญหาและสนับสนุนผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุปในแง่ของความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทัศนะของผู้วิจัย หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมใด ๆ ขององค์กรในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมกำหนดปัญหาและความต้องการร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความต้องการของประชาชนในชุมชน

1.2 ชนิดการมีส่วนร่วม

ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543 : 139-140) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1.2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ซึ่งหมายรวมไปถึงการตัดสินใจว่าจะอะไรคือปัญหาของตนเอง อะไรคือสาเหตุและจะแก้ปัญหานั้นอย่างไร โดยกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหานั้น

1.2.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตาม โครงการและแผนการที่ได้กำหนดขึ้น

1.2.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) อันเกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินงานของประชาชนเอง

1.2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินการทำงานของตนเองและประเมินสภาพการณ์ภายนอกด้วย

นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นว่าเกิดขึ้น ได้อย่างไร

1. การมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
2. การจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมเป็นไปโดยสมัครใจหรือบังคับ
3. ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น
 - 3.1 มีส่วนร่วม โดยปัจเจกชนหรือกลุ่ม
 - 3.2 มีส่วนร่วม โดยตรงหรือโดยอ้อม
 - 3.3 มีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

สรุปชนิดการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ร่วมคิดในการตัดสินใจในที่นี้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงเป็นการมีส่วนร่วมในการคิดเนื่องจากการตัดสินใจอยู่ในส่วนของการคิด ร่วมปฏิบัติผู้วิจัยได้ปรับปรุงให้เป็นร่วมทำเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดขึ้น ร่วมรับผลประโยชน์ซึ่งเกิดจาก

กิจกรรมของประชาชน และร่วมประเมินผลในการทำงานของตนเอง และประเมินสภาพการณ์ภายนอกด้วย

1.3 ปัจจัยการมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 217 – 218) ได้กล่าวว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทขึ้นอยู่กับ

1.3.1 ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่สามารถที่จะช่วยตนเองพร้อมกับช่วยเหลือผู้อื่นได้ และจะต้องแสดงศักยภาพจะเข้าร่วมต่อการพัฒนา

1.3.2 โครงสร้างเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีเงื่อนไขแบบเศรษฐกิจ เป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้นจะทำให้คนจนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมและกลุ่มคนจนในหมู่บ้านและวิธีการแสดงออกในรูปแบบตามประเพณีมาใช้ในการพัฒนา

1.3.3 หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมและการควบคุมจากเบื้องล่าง (Control from below) มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่องซึ่งก็คือ พลังทางสังคม อันได้แก่ มาตรการทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา

1.3.4 การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่จะร่วมตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่าง ๆ จะสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้าน

1.3.5 การตัดสินใจรวมกลุ่มไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลของการเก็งกำไรผลประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอย่างอื่น ผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสิ่งที่ ตามมาจริงและมั่นใจมากขึ้นว่า ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอกัน และผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนั้นด้วย

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535 : 122) ได้กล่าวว่า ประชาชนยากจนในชนบทอาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับพัฒนาชนบทมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. นโยบายหรือรูปแบบการพัฒนาของรัฐบาล กล่าวคือ การพัฒนาแบบเสรีและการพัฒนาแบบมีแผนจะสนับสนุนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่าแบบบังคับ

2. บทบาทของระบบราชการที่มีต่อการพัฒนาชนบทเมื่อใดก็ตามที่มีการรวมอำนาจในการพัฒนาไว้ที่ระบบราชการ ก็ย่อมทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยลง

3. โครงสร้างทางการเมืองและสังคมชนบท โครงสร้างดังกล่าวนี้มีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการทรัพยากรมากขึ้นน้อยต่างกัน เช่น โครงสร้างทางการเมืองในสังคมชนบทที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ข้อมส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าโครงสร้างที่ไม่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย หรือ โครงสร้างทางสังคมที่เป็นเจ้าขุนมูลนาย หรือ โครงสร้างที่สนับสนุนความเชื่อมั่นในเรื่องกรรมข้อมไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

ซูเกียรติ ภัทลี (2536 : 19 – 21) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งจะประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ โดยสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความยาวนานในการอยู่อาศัย
3. ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคล

จากปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมต่าง ๆ นี้ จากการศึกษาของ สุวรรณี คงทอง (2536 : 13) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ อายุ เพศ อาชีพ สมาชิกในวัยแรงงาน การศึกษา ขนาดพื้นที่ที่อยู่ครองของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม การเข้ารับการฝึกอบรม สถานภาพทางสังคม ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน และการรับฟังข่าวสาร

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977 : 17 – 19) ได้เสนอถึงบริบทของการมีส่วนร่วมว่าในการพิจารณาการมีส่วนร่วมจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อม ซึ่งมีความซับซ้อนอย่างมากด้วย ได้แก่

1. ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ
2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางด้านการเมือง
4. ปัจจัยทางสังคม
5. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม
6. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977 : 59 – 78) ยังได้เสนอว่ามีบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. อายุ และเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ใน โครงการ
8. พื้นที่ดินถือครอง และสถานภาพการทำงาน

สรุปว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทนั้น เป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งที่จะปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่น การปรับปรุงสร้างฐานะความเป็นอยู่ของตนเองและท้องถิ่นให้ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคตการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น จึงมีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ นั้น จะต้องมีสาเหตุหลายประการที่เสมือนหนึ่งตัวแปรหรือเป็นแรงจูงใจให้พวกเขาเหล่านั้นได้ตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

1.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อกิน รพีพัฒน์ (2537 : 46) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 17-18) จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน
คือ

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นการมีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับของความต้อการนั้นๆ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นขั้นการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และ

วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative evaluation) ซึ่งประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff. 1977 : 7-10) กล่าวว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้จากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้จะรวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งที่สำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) จะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วม คือ ขั้นริเริ่ม ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชน มีการวางแผนกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการและทรัพยากรที่จะ

นำมาใช้ในการดำเนินงาน ขึ้นต่อมามีการลงทุนและการบริหารงานและประสานงานในการดำเนินโครงการ ขึ้นสุดท้ายก็คือ เป็นขั้นการติดตามแลประเมินผลโครงการว่า บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

2. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสรรพสิ่งที่ธรรมชาติได้สรรค์สร้างไว้ให้มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกคน ในทุกยุคทุกสมัย และการที่นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมากมายโดยไม่มีขีดจำกัดจะมีผลทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรในอนาคต รวมทั้งจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก แต่ถ้ามนุษย์ใช้อย่างรอบคอบระมัดระวังและอนุรักษ์ไว้ยืนยาวจะทำให้ทรัพยากรเหล่านี้สามารถดำรงคู่กับมนุษย์ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้มีพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสเสด็จออกมหาสมาคมพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2529) (มูลนิธิชัยพัฒนา. 2551ก : ออนไลน์) ว่า

“... ทุกวันนี้ประเทศไทยยังมีทรัพยากรพร้อมมูล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคลซึ่งสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และเสถียรภาพอันถาวรของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ข้อสำคัญจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรนั้นอย่างฉลาด โดยมุ่งถึงประโยชน์แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติ...”

สรุปว่า แนวคิดเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากการที่มนุษย์นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการดำรงชีวิต แต่ถ้านำมาใช้อย่างมากมายไม่มีขีดจำกัดก็จะเกิดการขาดแคลนแต่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวัง ทรัพยากรธรรมชาติก็จะมีให้มนุษย์ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2.2 ความหมายทรัพยากรธรรมชาติ

นิวัติ เรืองพานิช (2542 : 38) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์

สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานมนุษย์ด้วย

เกษม จันทร์แก้ว (2540 : 136) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติไว้ว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

วิชัย เทียนน้อย (2545 : 8) ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึงสรรพสิ่งทั้งหลายที่ธรรมชาติได้สรรสร้างไว้ซึ่งมนุษย์สามารถหยิบยืมมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพและสนองตอบความต้องการของมนุษย์ได้แก่ น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า อากาศ แร่ธาตุ และพลังงานรวมทั้งกำลังของมนุษย์

2.3 ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นิวัติ เรืองพานิช (2542 : 38) ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การรู้จักนำทรัพยากรมาใช้อย่างชาญฉลาดหรือเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด ใช้ได้นาน และต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงโดยถูกต้องตามกาลเทศะด้วย

สุชุม เร้าใจ (2529 : 3) ให้แนวความคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติต้องมีการนำมาใช้ประโยชน์กับสังคม หลักในการอนุรักษ์จึงต้องมุ่งไปในข้อที่ว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้ทรัพยากรถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการสูญเปล่าน้อยที่สุด

เกษม จันทร์แก้ว (2540 : 109) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การใช้อย่างสมเหตุสมผลเพื่อการมีใช้ต่อไปจากความหมายดังกล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องใช้อย่างชาญฉลาด ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีวิจารณญาณ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด รวมทั้งต้องสงวนรักษาของที่หายาก และต้องใช้ไม่ให้เกิดขีดความสามารถอันจำกัดของทรัพยากร เพื่อให้มีใช้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2.4 หลักการและแนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4.1 หลักการอนุรักษ์ทรัพยากร

เกษม จันทร์แก้ว (2540 : 60 – 66) ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งสรุปได้ 5 ประเด็น คือ

2.4.1.1 ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลดีผลเสีย ความขาดแคลน หรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทาง หลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

2.4.1.2 ประหยัดของที่หายาก หมายถึง ทรัพยากรใดมีน้อยหรือหายากควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาไว้มิให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้อย่างประหยัดอย่างฟุ่มเฟือย

2.4.1.3 หาวิธีการปรับปรุงแก้ไขของที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมทำให้ดีขึ้นในการดำเนินการอนุรักษ์ทั้ง 3 ประเด็นนั้น ควรอย่างยิ่งที่จะได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กำจัดการใช้ที่ไม่จำเป็นหรือมีแนวโน้มที่จะเกิดความสูญเปล่าขึ้น

ขั้นที่ 2 ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อยให้อยู่ในสถานะที่มากที่สุดพอเสียก่อนจึงจะให้ใช้ทรัพยากรนั้น ๆ ได้

ขั้นที่ 3 การใช้ทรัพยากรทั้งหลายควรตระหนักอยู่เสมอว่า ทรัพยากรแต่ละอย่างจะมีความสัมพันธ์ต่อกันยากที่จะแยกจากกันได้ ถ้ามีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดต่อทรัพยากรก็จะมีผลกระทบต่อทรัพยากรอีกอย่างหนึ่ง เป็นปัญหาลูกโซ่เสมอ

2.4.1.4 การเพิ่มผลผลิตของพื้นที่แต่ละแห่งควรจะต้องทำ

2.4.1.5 ต้องพยายามอำนวยให้สถานะต่างๆ ดีขึ้น

สรุปว่าหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามเวลาที่เหมาะสม

2.4.2 หลักการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นิวัติ เรื่องพานิช (2546 : 43-45) ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพอสรุปได้ 8 ประเด็น ดังนี้

2.4.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การกระทำต่อทรัพยากรอย่างหนึ่งมีผลต่อทรัพยากรอีกอย่างหนึ่ง การนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์จึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบก่อน และใช้อย่างระมัดระวัง

2.4.2.2 การทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วยเหตุใดก็ตามเท่ากับเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตและความเจริญของมนุษยชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจึงอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด หรือจะไม่สูญเสียเลย

2.4.2.3 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน ความมั่งคั่งสมบูรณ์ของชนในชาติ ขึ้นอยู่ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ผู้ใช้ทรัพยากรนั้น

2.4.2.4 การวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดต้องไม่แยกมนุษย์ออกจาก สภาพสิ่งแวดล้อมสังคมหรือทางธรรมชาติ เพราะสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อม ๆ กันกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น

2.4.2.5 การกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ยังไม่สามารถกระจายสู่ประชากรได้อย่างทั่วถึง อัตราการใช้ทรัพยากรในปัจจุบัน จึงยังไม่อยู่ในระดับที่พฤษภาคมจะความอยู่ดีกินดีของประชาชนได้

2.4.2.6 มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และเชื่อในความ เป็นไปตามธรรมชาติ ถึงมนุษย์จะใช้เทคโนโลยีสูงเพียงใด ก็ไม่สามารถทดแทนหรือชนะธรรมชาติได้ทั้งหมด

2.4.2.7 มนุษย์จำเป็นต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ อันทำให้เกิดผลดีทางจิตใจอีกด้วย

2.4.2.8 ประชากรโลกเพิ่มขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดน้อยทั้ง ปริมาณและคุณภาพ ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สำเร็จ ต้องควบคุมจำนวนประชากรได้

จากหลักการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้างต้นสรุปได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิด มีความสัมพันธ์กันกับการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ ถ้ามีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติชนิดใดชนิดหนึ่งย่อมมีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติอีก ชนิดหนึ่ง ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จึงเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ โดยให้มีการกระจายทรัพยากรให้ทั่วถึง เพราะความอุดมสมบูรณ์ของคนในชาติ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับมนุษย์ผู้ใช้ทรัพยากรนั่นเอง

2.4.3 แนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อมรรัตน์ วีระสัมฤทธิ์ (2546 : 57) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวความคิดหลักพอสรุปได้ดังนี้

2.4.3.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง วิธีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ด้วยความฉลาดใช้ให้ได้นานที่สุด เกิดประโยชน์สูงสุดสูญเสียน้อยที่สุด และรักษาให้มีสภาพคงเดิมเพื่อให้มีใช้ตลอดไป

2.4.3.2 ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์ให้คงคุณสมบัติที่ดีตลอดไป ซึ่งจะเป็นผลดีต่อทรัพยากรอื่น ๆ เช่น น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า เป็นต้น

2.4.3.3 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

2.4.3.4 การอนุรักษ์มีผลในการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์มาก

2.4.3.5 โครงการอนุรักษ์จะประสบความสำเร็จได้ เมื่อผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกัน

2.4.3.6 การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมือง หรือในชนบททุกคนมีส่วนในความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

2.4.3.7 การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

2.4.3.8 มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่รอดได้ด้วยการกินอาหาร อาหารต่าง ๆ ได้จากสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งมีชีวิตเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศแร่ธาตุเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเจริญเติบโตสามารถนำมาใช้เป็นอาหารได้

2.4.3.9 มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติ และเชื่อในความ เป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำวิทยาการต่างๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2.4.3.10 การอนุรักษ์นอกจากเพื่อการกินคือยู่ติของมวลมนุษย์แล้ว จำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์ ความสวยงาม การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นผลดีทางด้านจิตใจด้วย เช่น ทิวทัศน์ธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2.4.3.11 ประชากรโลกเพิ่มมากขึ้นแต่ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลง แต่ในอนาคตทรัพยากรธรรมชาติอาจหมดไปจึงควรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มีใช้อย่างเพียงพอตลอดไป

จากหลักการและแนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จได้ ดังนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติ มีอยู่อย่างจำกัดและมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ ในขณะที่ประชากรเพิ่มมากขึ้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องมีความระมัดระวัง เพราะว่าอาจจะไปกระทบกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การแก้ปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยก็คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการอนุรักษ์อย่างจริงจัง เพื่อที่จะให้ทรัพยากรธรรมชาติมีใช้อย่างยั่งยืนตลอดไป

2.5 ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหา เมฆบุตร (2537 : 41-42) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

2.5.1 แบ่งโดยการใช้การเกิดของทรัพยากรธรรมชาติเป็นเกณฑ์ แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.5.1.1 ทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ (Renewable resource) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถหมุนเวียน เป็นวัฏจักรตามธรรมชาติ พื้นฟูสภาพให้คงเดิมได้ นำกลับมาใช้ใหม่ได้หรือสามารถเพิ่มจำนวนทดแทนได้โดยการจัดการและบำรุงรักษาที่ดี เช่น สัตว์น้ำ ป่าไม้ ฯลฯ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่มีใช้ไม่หมดสิ้น ได้แก่ น้ำ ดิน อากาศ พลังงาน แสงอาทิตย์ พลังงานลมและคลื่น ทรัพยากรประเภทนี้หากใช้เร็วเกินไปอัตราการเกิดใหม่ไม่สามารถ ทดแทนได้ทัน มีผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทำให้ทรัพยากรประเภทนี้หมดไปหรือไม่สามารถฟื้นฟูได้

2.5.1.2 ทรัพยากรประเภทไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ (Non renewable resource) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นใหม่ได้อีก เป็นทรัพยากรประเภทใช้แล้วหมดสิ้นไป เนื่องจากทรัพยากรประเภทนี้ต้องใช้ระยะเวลานานนับร้อยล้านปีจึงจะเกิดขึ้นได้ เช่น ปิโตรเลียม น้ำมัน ถ่านหิน แก๊สธรรมชาติ แร่เหล็ก สังกะสี และทองแดง เป็นต้น

2.5.2 แบ่งตามลักษณะการใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

2.5.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมดสิ้น (Inexhaustible natural resources) เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติมาก จำเป็นต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตขาดแคลน หรือมีสิ่งเจือปน เป็นพิษจะมีผลต่อสุขภาพ ได้แก่ 1) บรรยากาศ สิ่งมีชีวิตใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น ออกซิเจน สิ่งมีชีวิตใช้ในการหายใจ ช่วยให้ไฟติด คาร์บอนไดออกไซด์ ใช้ในการสังเคราะห์แสงของพืช เป็นต้น 2) พลังงานธรรมชาติ เช่น พลังงานความร้อนจากดวงอาทิตย์ พลังงานจากลม พลังงานจากน้ำ มนุษย์ใช้พลังงานดังกล่าวในการผลิตเครื่องอำนวยความสะดวก และ 3) น้ำ ในวัฏจักร มีการเปลี่ยนสถานะจากของเหลว จากน้ำเป็นก๊าซหรือไอน้ำแล้วเปลี่ยนเป็นของเหลวได้อีก น้ำที่อยู่ในวัฏจักรจะหมุนเวียนเปลี่ยนสภาพเรื่อยไปโดยไม่สิ้นสุด

2.5.2.2 ทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้หรือรักษาไว้ได้ (Replaceable and maintainable natural resources) เป็นทรัพยากรที่มนุษย์สามารถผลิตหรือหามาทดแทนได้ แต่บางประเภทต้องใช้เวลาานานมาก บางประเภทเกิดทดแทนได้เร็ว การนำทรัพยากรประเภทนี้มาใช้ต้องนำเฉพาะส่วนที่เพิ่มพูนมาใช้เท่านั้น ทรัพยากรประเภทนี้ ได้แก่

1) น้ำที่อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งอยู่ในที่เฉพาะแห่ง เช่น น้ำในภาชนะ การขุดบ่อน้ำ เมื่อใช้แล้วหมดไปแต่สามารถหามาทดแทนใหม่ได้

2) ดิน หมายถึง เนื้อดิน ที่เป็นที่อยู่อาศัยของพืช ซึ่งเกิดการทดแทนตามธรรมชาติได้ช้ามากมนุษย์สามารถรักษาดินที่เสื่อมคุณภาพให้มีคุณภาพเหมือนเดิมได้ โดยการใช้ปุ๋ยหรือใช้ประโยชน์จากดินอย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ เป็นการรักษาคุณสมบัติของดินให้คงอยู่ได้

3) พื้นดินหมายถึง พื้นแผ่นดินใช้ปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ใช้ประกอบอาชีพ เช่น ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

4) ป่าไม้ มีความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการอนุรักษ์ป่าช่วยให้สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้เป็นทรัพยากรประเภทที่ทดแทนหรือรักษาให้คงอยู่ได้ โดยการจัดการตามหลักวิชาการอย่างถูกต้อง

5) ทุ่งหญ้า หมายถึง พื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่มีพืชประเภทหญ้า และพืชพรรณอื่น ๆ ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า หรือใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

6) สัตว์ป่า ทั้งสัตว์ที่อาศัยอยู่บนบกและในน้ำ สามารถเกิดลูกหลานทดแทนกันได้การอนุรักษ์และจัดการสัตว์ป่าอย่างเหมาะสมจะช่วยให้มีสัตว์ป่าอย่างยั่งยืนตลอดไป

7) กำลังงานมนุษย์ การมีประชากรในปริมาณที่เหมาะสมและมีคุณภาพ จะเป็นผลดีในการพัฒนาประเทศ กำลังงานมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มาก

2.5.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป (Exhausting natural resources) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วมีการสิ้นเปลืองหมดไป ไม่สามารถทดแทนได้ใหม่ เพราะมีอยู่ปริมาณจำกัด หากเกิดขึ้นใหม่ต้องใช้เวลานานมากหลายล้านปี ประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรประเภทนี้ มักไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หากประเทศใดมีทรัพยากรประเภทนี้มาก จะช่วยส่งเสริมให้สถานะภาพทางเศรษฐกิจดี ตัวอย่างทรัพยากรประเภทนี้ ได้แก่ 1) แร่ ได้แก่ พกน้ำมันดิบ ถ่านหิน หินน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ แร่โลหะและอโลหะเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป แต่บางชนิด อาจนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (Recycle) และ 2) ที่ดินในสภาพธรรมชาติ ได้แก่ สถานที่ใช้รักษาธรรมชาติ และสถานที่วิเวกห่างไกลผู้คน (Wilderness areas) ถ้าถูกทำลายจะไม่สามารถสร้างทดแทนใหม่ได้

จากประเภทของทรัพยากรธรรมชาติที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การแบ่งประเภททรัพยากรธรรมชาติ สามารถแบ่งได้โดยใช้แหล่งกำเนิดเป็นเกณฑ์ และแบ่งตามลักษณะการใช้ เพื่อให้มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากรแต่ละประเภทให้เกิดประสิทธิภาพ สูญเสียน้อยที่สุด และไม่เกิดผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

2.6 สาเหตุที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย

อมรรตน์ วีระสัมฤทธิ์ (2546 : 52) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายมีหลายวิธีพอสรุปได้ดังนี้

2.6.1 การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก มนุษย์ต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิตเพื่อการประกอบอาชีพ ประชากรเพิ่มขึ้นต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้น การทำลายทรัพยากรมีมากขึ้น

2.6.2 ความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษย์สามารถผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้มีเครื่องมือที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพสะดวกต่อการใช้งาน เช่น เครื่องตัดไม้ เครื่องมือชุดแร่ เป็นต้น

2.6.3 การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ถ้าประชาชนร่ำรวยมากความเป็นอยู่เปลี่ยนไปในสังคมคนรวยความต้องการสินค้ามากก่อให้เกิดปัญหามากมาย เช่น ใช้ทรัพยากรมากขึ้น สิ่งแวดล้อมเสื่อม เป็นต้น

2.6.4 การก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น การก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การสร้างนิคม การสร้างถนน หรือการสร้างทางรถไฟผ่านเข้าไปในบริเวณป่าไม้ ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายสัตว์ป่าไม่มีที่อยู่ แหล่งดูซับน้ำธรรมชาติถูกทำลาย

2.6.5 เกมกีฬา เป็นสาเหตุในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การแข่งขันตกปลา การแข่งขันกันล่าสัตว์

2.6.6 การล่าอาณานิคม การสงครามเกิดขึ้นบริเวณป่าทำให้ป่าถูกทำลาย การนำทรัพยากรมาสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์มากขึ้นทำให้ทรัพยากรถูกทำลายมากขึ้น

2.6.7 นโยบายของรัฐบาล การยินยอมให้ประชาชนเข้าไปบุกรุกเผาถางป่าสงวนบางแห่ง การให้ประทานบัตรการสำรวจแร่ในเขตป่าที่ไม่มีมีค่า มีผลให้มีการตัดไม้มีค่า ทำให้ทรัพยากรมีค่าของชาติถูกทำลาย

2.6.8 การกระทำของสัตว์และโรคต่างๆ เชื้อโรคและพยาธิต่าง ๆ ทำลายทรัพยากรที่มีชีวิตและยังไม่สูญพันธุ์ โรคระบาดและพยาธิทำลายชีวิตสัตว์และมนุษย์ปีละมาก ๆ โรคระบาดสัตว์บางชนิดติดต่อถึงคนได้ อาจทำให้ผู้บริโภครายเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตมนุษย์ได้ เช่น โรคแอนแทรกซ์ เป็นต้น

2.6.9 ไฟป่า เกิดจากธรรมชาติเอง หรือเกิดจากมนุษย์เผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย การหิ้งกันบุหรี่ย ไฟป่าเกิดขึ้นแต่ครั้งทำลายเนื้อที่ป่าเป็นบริเวณกว้าง

2.6.10 ความแห้งแล้ง ถ้าความแห้งแล้งติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำ สัตว์และพืชไม่มีอาหารกินอดอาหารล้มตายลง

2.6.11 น้ำท่วม ส่วนใหญ่เกิดจากฝนตกหนักอาจเกิดจากพายุทำให้บ้านพังทลายมนุษย์ไม่มีที่อยู่อาศัยและอาจล้มตายเพราะถูกกระแสน้ำพัด

2.6.12 ภูเขาไฟระเบิดและแผ่นดินไหว ความร้อนจากลาวาทำให้ไฟไหม้ แผ่นดินไหว อาจทำให้อาคารบ้านเรือนพังทลายทำให้ทรัพย์สินและทรัพยากรเสียหาย

2.6.13 ความหนาแน่นของทรัพยากรธรรมชาติ จากทฤษฎีของ คาร์วิน (Darwin)(อมรรัตน์ วีระสัมฤทธิ์. 2546 : 52) ผู้ที่อ่อนแอกว่าถูกทำลายผู้ที่แข็งแรงกว่าสามารถรอดชีวิตอยู่ ทำให้สิ่งมีชีวิตที่มีอยู่เป็นเผ่าพันธุ์ที่มีการคัดสรรทางธรรมชาติทั้งสิ้น ทรัพยากรธรรมชาติมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อมนุษย์จึงควรสงวนรักษาหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ หรือให้สามารถใช้ได้เป็นเวลานาน และมีใช้อย่างยั่งยืนตลอดไปจากสาเหตุที่ทรัพยากรถูกทำลายที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า สาเหตุที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายมาก คือ ประชากร โลกเพิ่มมากขึ้น เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การก่อสร้างต่าง ๆ

หรือ เกิดจากสัตว์และโรคระบาดต่างๆ และจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด คือ มนุษย์นั่นเอง

จากแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดจากการที่มนุษย์ทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ ซึ่งได้แก่ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังมนุษย์ ซึ่งจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยาวนานที่สุด โดยทั่วถึงกันและถูกต้องตามเวลาที่เหมาะสม มนุษย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะวามมนุษย์เป็นสาเหตุทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายมากที่สุด โดยมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบคอบ มีการกระจายการใช้อย่างทั่วถึงซึ่งจะสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย อย่างจริงจัง จึงจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติมีใช้อย่างยั่งยืนตลอดไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

3.1 ความหมายของเจตคติ

คำว่า “เจตคติ” มีความหมายตรงกับคำว่า “Attitude” ในภาษาอังกฤษซึ่งมีนักจิตวิทยาหลาย ๆ ท่าน อาจใช้คำว่า ท่าที ทักษะคติ ความรู้สึก หรือความเชื่อต่างก็มีความหมายเช่นเดียวกัน ได้มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “เจตคติ” ไว้มากมายทั้งในและต่างประเทศดังนี้

ศักดิ์ สุทรเสถียร (2531 : 2) ให้ความหมายทางเจตคติดังนี้ 1) หมายถึง ความสลับซับซ้อนของความรู้สึก ความอยาก ความกลัว ความเชื่อมั่น ความลำเอียง หรือการมีอคติของบุคคลในการที่จะสร้างความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามประสบการณ์ของบุคคลนั้นที่ได้รับมา 2) หมายถึง ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือต่อต้านสภาพแวดล้อมที่จะมาถึงทางใดทางหนึ่ง 3) หมายถึง การเตรียมตัว หรือมีความพร้อมในการที่จะตอบสนอง

ฮอว์นเนสซี (Honnessy) (สมภพ เพิ่มพูน. 2537 : 16) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง พื้นเพ ความโน้มเอียงก่อนข้างถาวรของบุคคลที่มีต่อวัตถุรวมทั้งความคิดเห็นอื่น ๆ ที่ทำให้คนมีขอบเขตความคิดในการที่จะเข้าใจโลกได้พอสมควร

แกสซ์ (Katz) (วิจิตรา ชัยศรี. 2537 : 10) กล่าวถึงเจตคติที่ว่าหมายถึง ส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ความรู้สึกในการชอบหรือไม่ชอบ และความรู้หรือความเชื่อซึ่งอธิบายถึงลักษณะตลอดจนความสัมพันธ์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีต่อสิ่งอื่นๆ และเกี่ยวกับเจตคติต่าง ๆ กันไป แต่ถ้าหากผลประโยชน์คนจะเปลี่ยนเจตคติไปด้วย และประโยชน์นั้นเป็นประโยชน์ทางสังคม

กูค (Good. 1973 : 46) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความโน้มเอียงหรือแนวโน้มของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งของ สถานการณ์ หรือค่านิยม โดยปกติแล้วจะแสดงออกมาพร้อมกับความรู้สึกและอารมณ์ เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่จะอ้างอิงได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาทั้งที่เป็นภาษาและไม่เป็นภาษา

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า “เจตคติ” หมายถึง ท่าทีความรู้สึกทั้งในด้านที่ดีและไม่ดีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งซึ่งส่งผลให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ ตามความรู้สึกที่มีอยู่

3.2 องค์ประกอบของเจตคติ

ทิตยา สุวรรณะชญ (2527 : 79) กล่าวว่า เจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ส่วนของความรู้สึก (Affective component) หมายถึง บรรดาความรู้สึกที่ชอบ ไม่ชอบ รัก ไม่รัก ซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ของบุคคล
2. ส่วนของสติและเหตุผล (Cognitive component) เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลของบุคคลในการจำแนกแยกแยะ ความแตกต่าง ตลอดจนผลต่อเนื่อง ผลได้ ผลเสีย ถ้าจะพิจารณาอย่างลึกซึ้งก็คือการที่บุคคลสามารถเอาคุณค่าทางสังคมที่ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาใช้ในการวิเคราะห์ พิจารณาประกอบเหตุผลที่ตนประเมิน
3. ส่วนของแบบพฤติกรรม (Behavioral component) หมายถึง แนวโน้มในอันที่จะมีพฤติกรรม เป็นส่วนที่บุคคลพร้อมจะมีปฏิกิริยาแสดงออกต่อเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับส่วนของความรู้สึกและส่วนของสติและเหตุผล องค์ประกอบของเจตคติที่แยกเป็น 3 ส่วนข้างต้นสามารถแยกได้ในทางวิชาการเพื่อประโยชน์ในการศึกษา แต่ในข้อเท็จจริงเป็นการยากให้เห็นได้อย่างชัดเจนเพราะมีความสัมพันธ์กันและซ้อนทับกันอย่างแยกไม่ออกและบางทีทั้งสามองค์ประกอบยังมีความเข้มข้นแตกต่างกัน ออกไป

ฟรีแมนต์ (Freeman) (ศักดิ์ สุนทรเสณี. 2531 : 4) กล่าวว่า เจตคติประกอบด้วย

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ (Cognitive component) เป็นเรื่องของการรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ บุคคลหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ารู้สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ทางบวกหรือทางลบ

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective component) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกซึ่งถูกเร้าจากการเรียนรู้ นั้น จะทำให้เกิดความรู้สึกในทางดีหรือไม่ดี

3. องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Behavioral component) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นๆ ในทางใดทางหนึ่งคือพร้อมที่จะสนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือ หรือทำลาย ขัดขวาง ต่อผู้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 : 66 -67) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติว่าประกอบด้วย

1. องค์ประกอบทางการรู้เชิงประเมินค่าเนื้อหาที่สำคัญที่สุดในองค์ประกอบนี้คือความเชื่อเชิงประเมินค่าว่า สิ่งนั้นดีหรือเลว มีประโยชน์หรือโทษอย่างไร

2. องค์ประกอบทางความรู้สึก หมายถึงความชอบ ไม่ชอบสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ความไม่พอใจสิ่งหนึ่ง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของเจตคติ

3. องค์ประกอบทางความมุ่งกระทำ เนื่องจากเจตคติเป็นลักษณะทางจิตใจที่ต้องศึกษาแยกต่างหากจากพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้น องค์ประกอบนี้รายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมโดยตรงไม่ได้ แต่ต้องเป็นลักษณะทางจิตใจเกี่ยวกับพฤติกรรม คือความโน้มแน้วที่จะกระทำ

พรพิมล วรวิฑูรพวงศ์ (2528 : 83 - 86) กล่าวว่า เจตคติจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้เชิงประมาณค่า (Cognitive component) องค์ประกอบทางด้านความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เราจะมีเจตคติว่าดีมีประโยชน์หรือเลว มีโทษ และเป็นองค์ประกอบแรกของการมีทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ถ้าเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ เราจะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นไม่ได้

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective component) หรือ องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ เช่น ความรู้สึก ชอบ ไม่ชอบ รักเกลียดกลัว ซึ่งเป็นการแสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ต่อสิ่งที่เรามีเจตคติ

3. องค์ประกอบทางด้านความพร้อมที่จะแสดงออก (Behavioral component) เป็นความพร้อมที่จะแสดงออกต่อสิ่งที่ตนมีเจตคติ การแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งที่บุคคลมีเจตคติที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ และความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งนั้น

พอสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางเจตคติได้แก่

1. ส่วนของความรู้สึก อารมณ์
2. ส่วนของสติและเหตุผล หรือส่วนของความรู้

3. ส่วนของแบบพฤติกรรม

3.3 การเกิดเจตคติ

ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ โดยมีองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเจตคติดังกล่าว ดังต่อไปนี้ (สุชา จันท์ธรม และสุรางค์ จันท์ธรม, 2524 : 83)

1. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อชีวิตทุกๆ คนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

2. ครอบครัว (Family) ครอบครัวเป็นแหล่งแรกในการอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงมี อิทธิพลมากที่สุดในการสร้างเจตคติให้แก่เด็ก

3. กลุ่มเพื่อน (Social group) เด็กที่จากพ่อแม่มาอยู่กับกลุ่มเพื่อนมาตั้งแต่เด็ก ๆ จะได้รับอิทธิพลจากเพื่อนมาก เพราะเด็กต้องการการยอมรับจากเพื่อน ต้องการคำแนะนำ และความช่วยเหลือจากเพื่อน

4. บุคลิกภาพ (Personality) บุคคลที่มีบุคลิกภาพต่างกัน เช่น พวกชอบสังคม พวกเกลียดสังคม จะมีเจตคติไม่เหมือนกัน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2539 : 103 - 104) กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดเจตคติว่าประกอบด้วย 5 ประการ คือ

1. กระบวนการเรียนรู้ จากครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ฯลฯ

2. การเลียนแบบ จากบุคคลที่มีอิทธิพลโดยตรง ที่เรียกว่า "ตัวแบบ"

3. อิทธิพลของกลุ่มที่บุคคลเข้าร่วมอยู่ อาจเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ก็ตามที่สมาชิกข้างมากสามารถจูงใจเราให้เปลี่ยนเจตคติตามไปด้วย

4. การสรุปตีความจากลักษณะบุคคลที่ปรากฏให้เห็นปัจจัยให้ชอบหรือไม่ชอบสิ่งที่เกี่ยวข้องได้ เช่น เห็นอาจารย์สอนในช่วงโมงแรก สอนวิชาที่ตนเองชอบ มีลักษณะแตกต่างจากอาจารย์ที่เคยสอนมา ความรู้สึกไม่ชอบอาจารย์ทำให้มีเจตคติไม่ดีต่อวิชานั้นในภายหลังได้

5. ความบกพร่องในบุคลิกภาพและการ

การเกิดเจตคติเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตามวัฒนธรรมและกลุ่มที่บุคคลนั้น ๆ เกี่ยวข้องอยู่ เมื่อมองเกิดการให้สัมพันธ์กับองค์ประกอบของเจตคติจะช่วยให้มองเห็น ความชัดเจนยิ่งขึ้น (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526 : 89 - 91) คือ

1. การเกิดเจตคติทางด้านการรับรู้ (Cognitive component) เกิดจากการแบ่งกลุ่มของสิ่งที่ผ่านเข้ามาจากภายนอก เพื่อให้เกิดความง่ายในการให้ความหมาย หรือความคิดเกี่ยวกับ

เรื่อนั้น โดยรวมถึงที่เหมือนเข้าด้วยกัน (Categories) เช่น มีความเชื่อว่าชาวเม็กซิกันก็เกี่ยวข้องสกปรก จึงมีอิทธิพลทำให้ชาวผิวขาวไม่จ้างพวกเม็กซิกันเข้าทำงาน

2. การเกิดเจตคติทางด้านความรู้สึก (Affective component) เกิดจากความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เป็นไปในด้านบวกหรือด้านลบ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะการณ์ที่เข้ามาเร้า

3. การเกิดเจตคติทางด้านพฤติกรรม (Behavioral component) บรรทัดฐานทางสังคม (Social norm) ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคติด้านนี้มาก บรรทัดฐานของสังคมเป็นความคิดที่กลุ่มชนเชื่อว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้อง อะไรเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เด็ก ๆ ถูกพ่อแม่ทำให้บางสิ่งและห้ามทำในบางสิ่ง ดังนั้นบรรทัดฐานของสังคมจะควบคุมการประพฤติ ปฏิบัติ หรือการแสดงออกของแต่ละบุคคล

ธีระพร อุวรรณโณ (2529 : 5/1 - 5/4) กล่าวว่า เจตคติเกิดจาก

1. อิทธิพลจากพ่อแม่อาจเรียกได้ว่าเป็นแหล่งที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อเด็ก โดยเฉพาะก่อนเด็กเข้าโรงเรียน เด็กจะพัฒนาค่านิยมความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิดมาในกรอบของครอบครัว ซึ่งมีพ่อแม่เป็นหลัก พ่อแม่มีอำนาจให้คุณต่อเด็กทำดีและมีอำนาจให้โทษเมื่อเด็กทำไม่ดีหรือสิ่งที่พ่อแม่ไม่เห็นด้วย

2. อิทธิพลจากกลุ่มอื่น ๆ

2.1 กลุ่มในโรงเรียน คือ ครูและเพื่อน ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเจตคติของเด็กมาก ครูและโรงเรียนวางระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้นักเรียนปฏิบัติตาม หนังสือที่ใช้ในการเรียนก็สอนเด็กพัฒนาทัศนคติ ถ้านักเรียนได้ครูที่ดีเป็นแบบอย่าง การพัฒนาทางเจตคติก็จะไปในทางที่ดี

2.2 กลุ่มเพื่อนนักเรียนจะมีอิทธิพลมากต่อการพัฒนาเจตคติเมื่อเด็กอยู่ในวัยรุ่น

2.3 กลุ่มอ้างอิง (Reference group) ทัศนคติจะผ่านกลุ่มอ้างอิงต่าง ๆ ไปตามวัย เริ่มจากเด็ก กลุ่มอ้างอิงจะเป็นพ่อแม่พี่น้อง ในวัยรุ่นจะเปลี่ยนเป็นกลุ่มเป็นกลุ่มเพื่อน ในวัยทำงานจะเป็นกลุ่มที่ทำงานด้วยกัน หรือกลุ่มที่สนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน

2.4 อิทธิพลจากประสบการณ์ส่วนตัว เน้นเรื่องประสบการณ์ในวัยเด็ก ว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลกรรวมทั้งการพัฒนาทัศนคติด้วยประสบการณ์ที่รุนแรงหรือกระทบกระเทือนใจบุคคล เป็นสิ่งที่ฝังใจแน่นในจิตใจบุคคลได้นาน

2.5 อิทธิพลจากสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่าง ๆ สิ่ง que เห็นได้ชัดที่สุดคือ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ ที่พยายามจะเปลี่ยนทัศนคติของคนให้ไปนิยมใช้สินค้าที่โฆษณาต้องการขาย อิทธิพลของสื่อมวลชนอาจเรียกได้ว่าจะมี

มากที่สุด ในเรื่องที่คนส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยมาก่อน เพราะการเสนอข้อมูลให้มวลชนจะเป็นแหล่งแรกที่มวลชนได้รับเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

ฟอร์สเตอร์ (วิจิตร ชาญศรี, 2537 : 11 ; อ้างอิงจาก Forter, 1952 : 140) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดเจตคติว่าขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ 2 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลหรือเหตุการณ์ เจตคติจึงเกิดจากการได้ พบเห็นได้ คุ้นเคย ได้ทดลอง อันถือว่าเป็นประสบการณ์ตรง (Direct xperience) และการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปภาพ หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ก็ไม่เคยเห็นและได้ทดลองกับของจริงด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect xperience) เนื่องจากเจตคติเป็นเรื่องที่เกิดจากการรับทราบ ดังนั้นบุคคลจะไม้อาจมีเจตคติต่อสิ่งที่เขาไม่ได้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เลย

2. ค่านิยมและการคัดค้านค่านิยม การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีเจตคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออาจจะมีความรู้สึกละอายต่องานนั้นผิดชอบขึ้นกับวัฒนธรรม ค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่มบุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่

ออนพอร์ท (Allport) (ศักดิ์ สุนทรเสณี, 2531 : 4) เสนอความคิดว่า เจตคติต่อ สิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนเกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไข 4 ประการ คือ

1. กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการเพิ่มพูน และบูรณาการของการตอบสนอง แนวความคิดต่าง ๆ เช่น เจตคติจากครอบครัว โรงเรียน ครู การเรียนเพื่อนและอื่น ๆ

2. ประสบการณ์ส่วนตัว ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคล ซึ่งมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป นอกจากประสบการณ์จะสะสมขึ้นเรื่อย ๆ ยังทำให้มีแบบแผนเป็นของตัวเองด้วย ดังนั้นเจตคติบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล แล้วแต่พัฒนาการและความเจริญเติบโตของบุคคลนั้น

3. การเลียนแบบการถ่ายทอดเจตคติของคนบางคน ได้มาจากการเลียนแบบ เจตคติของคนอื่นที่ตนพอใจ เช่น พ่อ แม่ ครู คารา และอื่น ๆ

4. อิทธิพลของกลุ่มสังคม คนย่อมมีเจตคติคล้ายตามกลุ่มสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อม เช่น เจตคติคล้ายตามกลุ่มสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อม เช่น เจตคติต่อศาสนา สถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่าการเกิดเจตคติมาจาก

1. การเรียนรู้ ประสบการณ์
2. การเลียนแบบ

3. อิทธิพลอื่น ๆ เช่น สื่อ วัฒนธรรม สังคมที่รอบข้างอยู่

3.4 ประโยชน์ของเจตคติ

3.4.1 ช่วยให้บุคคลเข้าใจโลกรอบ ๆ ตัว (Knowing function) ทำให้เกิดความรู้โดยสร้างเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เพื่อจัดระบบสิ่งแวดล้อมให้ง่ายแก่การเข้าใจ

3.4.2 ช่วยป้องกันตนเอง (Self - defensive function) ทำให้บุคคลไม่ถูกตนเอง เกิดความภูมิใจ โดยการสร้างเจตคติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงความจริงที่ทำให้ตนไม่พึงพอใจ เช่น บอกเพื่อนว่า ไม่อยากเรียนต่อเพราะว่าต้องการช่วยเหลือสังคม ผู้ที่เอาแต่เรียนเป็นผู้เบียดเบียนสังคม (เป็นการสร้างอคติต่อคนอื่นเพื่อให้รู้สึกว่าคุณเองดีกว่าคนอื่น)

3.4.3 ช่วยให้บุคคลได้รับประโยชน์ต่าง ๆ และช่วยปรับตัวในสังคม

3.4.4 ช่วยให้บุคคลแสดงตนออกมา (Self - express function) การสร้างเจตคติอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นการสร้างความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self concept) เช่น แต่งตัวอย่างเด็กฮาร์ด อยู่ในกลุ่มเด็กฮาร์ดด้วยกัน

ดังนั้นเจตคติช่วยให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวและอยู่รอดอย่างปลอดภัยได้ และยังสามารถใช้สิ่งรอบตัวให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

4.1 ความหมายของความรู้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจไว้ดังนี้
พจนานุกรมทางการศึกษาได้ให้ความหมายของ “ความรู้” ไว้ดังนี้ว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์ และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับการเก็บรวบรวมสะสมไว้

ทิตยา สุวรรณะชญ (2520 : 1-2) กล่าวถึง ความหมายอย่างกว้าง ๆ ของ “ความรู้”(Knowledge) ว่า ได้แก่ ข่าวดสาร แนวความคิด และวิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะได้มาซึ่งข่าวดสารซึ่งหมายรวมถึง ความเชื่อทางศาสนา ศีลธรรม จรรยา นิทานพื้นบ้าน และความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ด้วย

ไพศาล หวังพานิช (2523 : 147) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ หมายถึง บรรดาข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดของเรื่องราวการกระทำอันเป็นประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งสะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมา

เชดคักดี โฆวาตินธุ์ (2525 : 87) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ เป็นความสามารถ ในอันที่จะทรงไว้หรือรักษาไว้ ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่บุคคลรับรู้ไว้ในสมองและสามารถระลึกเกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านั้นได้ เมื่อได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสม

ชวาล แพร์ดกุล (2526 : 11) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ คือ บรรดาข้อเท็จจริงและรายละเอียดของเรื่องราว และการกระทำใด ๆ ที่มนุษย์ได้สะสมและถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาแต่ในอดีตและเราสามารถรับทราบสิ่งเหล่านั้นได้

วัชระ ภาโนชิต (2541 : 9) กล่าวว่า ความรู้ คือ ความสามารถในการจดจำ การทบทวน ความจำ ความทรงจำ การจัดกลุ่ม ตัดสินวิเคราะห์ ฐึ้นแบบแผน โครงสร้างและทฤษฎีในสิ่งที่เรียนมา

พิชา รุจินาม (2545 : 26) ได้สรุปความหมายของความรู้ไว้ว่า หมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อเท็จจริงรายละเอียดของเรื่องราวต่าง ๆ ที่มนุษย์รับจากการศึกษา และถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาเป็นประสบการณ์รวมถึงข้อเท็จจริงที่บุคคลสามารถรับได้

สรุปได้ว่า ความรู้คือข้อเท็จจริงและประสบการณ์ของบุคคล ที่ถ่ายทอดกันมา เป็นแนวคิดเป็นความเชื่อ เป็นความทรงจำที่ไม่อาจลบเลือน ไปจากความรู้สึกได้ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

4.2 ความหมายของความเข้าใจ

ไพศาล หวังพานิช (2523 : 100) ให้ความหมายว่า ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถที่จะนำเอาความรู้ไปดัดแปลง เพื่อสามารถที่จะจับความ อธิบายเปรียบเทียบ ย่อเรื่องราว ความคิด และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้

จักรกริช ใจดี (2542 : 13) ให้ความหมาย ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการแปลความ ตีความ และขยายความจากสื่อต่าง ๆ ข้อมูลและสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นรับรู้ ซึ่งพฤติกรรมด้านความเข้าใจเป็นพฤติกรรมที่สามารถดัดแปลงแก้ไขสิ่งที่ยากเป็นสิ่งที่ง่าย สิ่งที่ยับยั้งให้เป็นสิ่งธรรมดา ความเข้าใจจึงแตกต่างจากความจำ แต่จะมีความเข้าใจต้องมีพื้นฐานจากการเรียนรู้และความจำก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น โดย บลูม (Bloom, 1975 : 18) ได้แยกความเข้าใจออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้ คือ

1. การแปลความ (Translation) เป็นความสามารถในการจับใจความให้ถูกต้องกับสิ่งที่สื่อความหมาย หรือความสามารถในการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่ง หรือจากการสื่อสารรูปหนึ่งไปสู่อีกรูปหนึ่ง

2. การตีความ (Interpretation) เป็นความสามารถในการอธิบาย หรือแปลความหมายหลาย ๆ อันมาเรียบเรียง โดยทำการจัดระเบียบ สรุปย่อคเป็นเนื้อความใหม่ได้ โดยยึดเนื้อหาข้อความเป็นหลัก ไม่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อื่นใดมาใช้

3. การขยายความ (Extrapolation) เป็นความสามารถที่ขยายเนื้อหา ข้อความ ข้อมูลที่ได้รับรู้มาให้มากขึ้น หรือเป็นความสามารถในการทำนาย หรือคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างดีโดยอาศัยข้อมูลอ้างอิง หรือแนวโน้มที่เกินเลยจากข้อมูล

จากความหมายเกี่ยวกับความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ที่ได้รับมาแปลความ อธิบาย และขยายความ เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น และสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ อย่างมีเหตุผล

4.3 ความหมายความรู้ความเข้าใจ

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า “รู้” ไว้ว่าเป็นคำกริยา หมายถึง แจ่ม เข้าใจ ทราบ และได้ให้ความหมายถึง “เข้าใจ” ว่าเป็นกริยา หมายถึง รู้เรื่อง รู้ความหมาย

โสภณ ชูพิกุลชัย และอรทัย ชื่นมณุษย์ (2541 : 9) ได้ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจว่า เป็นการรับรู้ จำ และเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์และทัศนคติประกอบขึ้นจากความรู้ต่าง ๆ ที่เคยได้เรียนมาเกี่ยวกับลักษณะของสิ่งนั้น บวกกับการตีค่าของสิ่งนั้นกับความรู้ที่มีอยู่

จากความหมายข้างต้นสรุปว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง และรายละเอียดของเรื่องราวจนเกิด ความเชื่อ หรือความนึกคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางไม่ดี

4.4 ความสำคัญของความรู้และความเข้าใจ

ชัชวาล ชมศิริตระกูล (2542 : 62-64) ได้สรุปความสำคัญของความรู้ความเข้าใจของมนุษย์ในการตัดสินใจข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยยอมรับว่า การเรียนรู้ของมนุษย์จะเริ่มต้นจากระดับง่ายแล้วพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ โดยแบ่งระดับการเรียนรู้ของมนุษย์เป็น 6 ชั้น คือ

4.4.1 ความรู้ เป็นขั้นตอนแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ โดยการนึก มองเห็น ได้ยิน และ ได้ฟัง ความรู้ในขั้นนี้ประกอบด้วยคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ วิธีการแก้ปัญหามาตรฐาน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ความรู้นี้เป็น

กระบวนการที่สำคัญทางจิตวิทยา และเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถด้านสมองเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

4.4.2 ความเข้าใจ เป็นพฤติกรรมที่ต่อมาจากความรู้ ขั้นตอนนี้จะต้องใช้ความสามารถทางสมอง และทักษะในขั้นที่สูงขึ้นถึงระดับ “การสื่อความหมาย” ซึ่งอาจทำได้ทั้งการใช้ปากเปล่าเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ มักจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้วความเข้าใจนี้อาจแสดงออกในรูปแบบของการใช้ทักษะ หรือการแปลความหมายต่าง ๆ โดยคงความหมายเดิมไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อสรุป หรือคาดคะเนได้

4.4.3 การนำไปใช้ ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ นี้ เป็นพฤติกรรมขั้นที่สามซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถหรือทักษะทางด้านความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว การนำเอาความรู้ไปใช้ได้อีกหนึ่งคือ การแก้ปัญหา เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าความเข้าใจในหลักทฤษฎี วิธีการต่าง ๆ จะถูกนำไปใช้ในการแก้ปัญหา

4.4.4 การวิเคราะห์ ความสามารถในการวิเคราะห์ เป็นพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถแยกภาพรวมออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน โดยอาจแบ่งชั้นย่อย ๆ ได้ 3 ชั้นด้วยกัน คือ

4.4.4.1 ความสามารถในการแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาออกเป็นส่วนๆ

4.4.4.2 ความสามารถในการเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบ

4.4.4.3 ความสามารถในการมองเห็นหลักของการผสมผสานปัญหาที่มีองค์ประกอบย่อยมากมาย

4.4.5 การสังเคราะห์ ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อยหลาย ๆ ส่วนมารวมกัน เป็นกรอบโครงสร้างที่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วความสามารถนี้จะเกิดจากงานเอาประสบการณ์ในอดีตมารวมกับประสบการณ์ในปัจจุบัน และนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีระเบียบแบบแผน ความสามารถในการสังเคราะห์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หรือความคิดริเริ่ม จึงต้องอาศัยความสามารถในขั้นต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

4.4.6 การประเมินผล ความสามารถในการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับความรู้ หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งจะต้องใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานที่มีอยู่แล้ว ความสามารถในการประเมินผลนอกจากจะเป็นความสามารถในการประเมินผลนี้ ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในขั้นสุดท้ายเสมอไป แต่อาจจะอยู่ ทุกขั้นตอนของความสามารถหรือทักษะต่าง ๆ วิธีที่จะวัดได้ว่าใครมีความรู้ใน

เรื่องนั้นหรือไม่สามารถทำได้โดยตั้งคำถามที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง วิธีการ และความรู้รวบยอดของ เรื่องราวนั้น โดยจะถามแต่เพียงอย่างเดียว หรือครบทั้ง 3 อย่างก็ได้ ถ้าสามารถตอบได้ถูกต้อง เรียกว่า เป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้น ถ้านึกไม่ออกเพราะลืมหรือตอบผิดก็เป็นผู้ไม่มีความรู้ จึงอาจกล่าวได้ว่า คนที่มีความรู้ คือ ผู้ที่จำเนื้อเรื่อง วิธีการ และความรู้รวบยอดของ เรื่องนั้นได้ กับสามารถระลึกทั้ง 3 สิ่ง นั้นออกมาได้นั่นเอง (ชวาล แพรัตกุล, 2526 : 11) การวัดความสามารถ ในการระลึก (Recall) เรื่องราว ข้อเท็จจริง หรือประสบการณ์ต่างๆ หรือเป็นการวัดการระลึก ประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนได้รับ จากคำสอน การบอกกล่าว การฝึกฝนของผู้สอน รวมทั้งจาก ตำรา จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยคำถามวัดความรู้ ความจำ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ (ไพศาล หวังพานิช, 2523 : 147 – 148)

1. ถามความรู้ในเนื้อเรื่อง เป็นการถามรายละเอียดของเนื้อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของ เรื่องราวทั้งหลาย เช่น ศัพท์และนิยาม กฎ และความจริง

2. ถามความรู้ในวิธีการดำเนินการ เป็นการถามวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ แบบแผน ประเพณี ขั้นตอนของการปฏิบัติทั้งหลาย เช่น ระเบียบแบบแผน ลำดับขั้นและแนวโน้มนำ การจัดประเภท เกณฑ์หรือวิธีการต่าง ๆ

3. ถามความรู้รวบยอด เป็นการถามความสามารถในการจดจำข้อสรุป หรือหลักการ ของเรื่องที่เกิดจากการผสมผสานหลักขณะร่วม เพื่อรวบรวมและย่อลงมาเป็นหลัก หรือ หัวใจของเนื้อหานั้น ๆ เช่น หลักวิชาและการขยายหลักวิชา ทฤษฎีและโครงสร้างถามความรู้ใน วิธีการดำเนินการ เป็นการถามวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ แบบแผน ประเพณี

สรุปความสำคัญความรู้ความเข้าใจจากการให้ความหมายเกี่ยวกับความรู้ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การเกิด “ความรู้” เป็นพฤติกรรมขั้นแรกของการเรียนรู้ และการรับรู้โดยอาศัยการอ่านการได้ยิน ได้ฟัง การจดจำ และการย้อนรำลึก ขั้นตอนนี้ไม่ต้องใช้ความคิดหรือสมรรถภาพทางสมองมากนัก แต่สำคัญเพราะสามารถพัฒนาไปสู่การเกิดความเข้าใจ การนำเอาความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล “การรับรู้” จึงเป็นขั้นตอนพื้นฐานในการรับข่าวสาร ความคิด และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงเป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องในขั้นต่อมา ส่วน “ความเข้าใจ” นั้นเป็นขั้นตอนที่ถัดมาจากการเกิด “ความรู้” การสื่อความหมายในระดับของการทำความเข้าใจจึงเกี่ยวกับ การตีความ การแปลความหมาย และการคาดคะเน ด้วยขั้นตอนทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก จึงทำให้พฤติกรรมของความรู้ และความเข้าใจเป็นสิ่งที่แยกออกจากกัน ได้ยาก เพราะมักเกิดขึ้นควบคู่กัน ไป

4.5 องค์ประกอบของความรู้

นั้พงษ์ พรหมมี (2542 : 10-11) ได้กล่าวว่่า ความรู้ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

4.5.1 ความรู้เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะ เป็นการจดจำสิ่งต่าง ๆ อย่างโดดเด่นเป็นการเชื่อมโยงของสัญลักษณ์กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เป็นรากฐานของการแสดงความคิดที่เป็นนามธรรม

4.5.2 ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำศัพท์เป็นความรู้เกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์ของศัพท์ต่าง ๆ ข้อความหรือศัพท์ทางเทคนิค

4.5.3 ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะ เช่น ความรู้เกี่ยวกับชื่อบุคคล สถานที่เหตุการณ์ และเวลา

4.5.4 ความรู้เกี่ยวกับวิถีทางในการจัดการเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะ เช่น ความรู้ในการจัดระเบียบการศึกษา การวิจารณ์ รวมถึงวิธีการสืบสวนมาตรฐานในการตัดสินใจเป็นความรู้ที่อยู่กลางระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม

4.5.5 ความรู้ในระเบียบแบบแผนของกลุ่ม เป็นสิ่งกำหนดเอาไว้โดยข้อตกลงของกลุ่มของอาชีพ

4.5.6 ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มหรือเหตุการณ์ตามลำดับต่อเนื่องเป็นความรู้เกี่ยวกับขบวนการ

4.5.7 ความรู้เกี่ยวกับการจัดแยกประเภท

4.5.8 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์

4.5.9 ความรู้เกี่ยวกับวิชาการ

4.5.10 ความรู้เกี่ยวกับนามธรรมวิชาด้านต่าง ๆ ด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนมากเป็นทฤษฎี กฎเกณฑ์เป็นระดับสูงสุดของนามธรรม

4.5.11 ความรู้เกี่ยวกับหลักการและสรุป

4.5.12 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีหรือโครงสร้างเป็นการรวมหลักการหรือการสรุปเกี่ยวพันเป็นระบบ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบความรู้ ประกอบด้วยความสามารถในการรับรู้ของบุคคลในข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้รับจากการศึกษา และการถ่ายทอด จนกลายเป็นประสบการณ์โดยยึดหลักวิชาการ ส่วนมากจะเป็นทฤษฎีมีกฎเกณฑ์ เป็นข้อเท็จจริงเฉพาะด้านเกี่ยวพันกันเป็นระบบเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุป ความรู้คือข้อเท็จจริงและประสบการณ์ของบุคคล ที่ถ่ายทอดกันมา เป็นแนวคิด เป็นความเชื่อ เป็นความทรงจำที่ไม่อาจลบเลือนไปจากความรู้สึกได้ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ

ความสามารถการนำความรู้ที่ได้รับนำมาอธิบาย และขยายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นได้อย่างมีเหตุผลความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง และรายละเอียดของเรื่องราวจนเกิด ความเชื่อ หรือความนึกคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางดีและทางไม่ดี “ความรู้” เป็นพฤติกรรมขั้นแรกของการเรียนรู้ และการรับรู้โดยอาศัยการอ่าน การได้ยิน ได้ฟัง การจดจำ และการย้อนรำลึก ขั้นตอนนี้ไม่ต้องใช้ความคิดหรือสมรรถภาพ ทางสมองมากนัก แต่สำคัญเพราะสามารถพัฒนาไปสู่การเกิดความเข้าใจ การนำเอาความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล “การรับรู้” จึงเป็นขั้นตอนพื้นฐานในการรับข่าวสาร และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงเป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องในขั้นต่อมา ส่วน “ความเข้าใจ” นั้นเป็นขั้นตอนที่ถัดมาจากการเกิด “ความรู้” การสื่อความหมายในระดับของการทำความเข้าใจจึงเกี่ยวกับ การตีความ การแปลความหมาย และการคาดคะเนด้วยขั้นตอนทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก จึงทำให้พฤติกรรมของความรู้ และความเข้าใจเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้ยาก เพราะมักเกิดขึ้นควบคู่กัน ไปองค์ประกอบความรู้ ประกอบด้วยความสามารถในการรับรู้ของบุคคลในข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้รับจากการศึกษา และการถ่ายทอด จนกลายเป็นประสบการณ์โดยยึดหลักวิชาการ ส่วนมากจะเป็นทฤษฎีมีกฎเกณฑ์เป็นข้อเท็จจริงเฉพาะด้าน เกี่ยวพันกันเป็นระบบเชื่อมโยงซึ่งกันและกันแหล่งที่มาของความรู้ได้มาจากพระเจ้าหรือคำสอนของศาสนาต่างๆ เกิดจากการวิจัย เกิดจากความคิดความชอบของตนเองและเกิดจากประสาทสัมผัส เช่นการได้เห็น การได้ยิน การจับต้อง และการสังเกต เป็นต้น การวัดระดับความรู้ คือ การวัดระดับความจำ ข้อเท็จจริงประสบการณ์ต่างๆ ในการคิด และเข้าใจ วิธีที่จะวัดได้โดยการตั้งคำถามที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องรายละเอียดเฉพาะ

5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสาร

5.1 ความหมายการรับรู้ข่าวสาร

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2532 : 169) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง ขบวนการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่มากระทบกับประสาทสัมผัสต่าง ๆ ของคนและการแปลความหมายขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต และสภาพจิตใจในปัจจุบัน

รัชนี นพเกตุ (2539 : 1) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง ขบวนการประมวล และตีความข้อมูลต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราที่ได้จากความรู้ลึก

สุปราณี สนธิรัตน์ (2539 : 164) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง การที่บุคคลตระหนัก และมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า โดยปกติบุคคลจะรับรู้โดยผ่านระบบสัมผัส ได้แก่ ระบบรับ

เตอร์ในตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบสัมผัสรับจากสิ่งแวดล้อมจะถูกส่งต่อไปยังสมองเพื่อให้เกิดความรู้สึก ซึ่งเป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2540 : 110) ได้ให้ความหมายการรับรู้ หมายถึง การรู้ รู้จักสิ่งต่าง ๆ สภาพต่าง ๆ เป็นสิ่งเร้ามาทำปฏิกิริยากับตัวเรา เป็นการแปลอาการสัมผัสให้มีความหมายขึ้น เกิดเป็นความรู้สึกเฉพาะตัวสำหรับบุคคลนั้น

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การรับรู้หมายถึง การที่มนุษย์รับรู้ถึงรส กลิ่น เสียง โดยผ่านอวัยวะสัมผัส ที่ทำให้เกิดความรู้สึก และการแปลความหมายของสิ่งที่รับรู้ในที่สุด

5.2 ความสำคัญของการรับรู้

กัลยา สุวรรณแสง (2538 : 150) กล่าวถึงไว้ว่า การรับรู้มีความสำคัญต่อสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

5.2.1 มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ การรับรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ ถ้าไม่มีความรู้การเรียนรู้ก็ไม่เกิดขึ้นการรับรู้มีขบวนการเริ่มจากสิ่งเร้า ประสาทสัมผัสกับสิ่งเร้า ดีความ และรู้ความหมาย รับรู้และขบวนการขั้นสุดท้ายเกิดเป็นการเรียนรู้นั่นเอง แต่ในทำนองเดียวกันการเรียนรู้ก็มีผลต่อการรับรู้ครั้งใหม่ เนื่องจากความรู้ความจำเดิมจะช่วยแปลความหมายให้ทราบว่าเป็นอะไร

5.2.2 มีความสำคัญต่อเจตคติ อารมณ์ และแนวโน้มพฤติกรรม เมื่อรับรู้แล้วย่อมเกิดความรู้สึกและอารมณ์พัฒนาเป็นเจตคติ และพฤติกรรมตามมาในที่สุด

สรุปความสำคัญของการรับรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จะช่วยให้มีการพัฒนาทางด้านอารมณ์ พัฒนาการทางด้านพฤติกรรม ซึ่งเป็นขบวนการขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้นั่นเอง

5.3 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับรู้

โยธิน คັນสนยุท และคณะ (2533 : 43 – 45) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับรู้นั้นสามารถพิจารณาได้ดังนี้

5.3.1 องค์ประกอบอันเนื่องมาสิ่งเร้า

5.3.1.1 ความเข้มและขนาด (Intensity and size)

5.3.1.2 ความผิดแผกกัน (Contrast)

5.3.1.3 การกระทำซ้ำ (Repetition)

5.3.1.4 การเคลื่อนไหว (Movement)

5.3.2 องค์ประกอบอันเนื่องมาจากบุคคล

5.3.2.1 ความสนใจ (Interest)

5.3.2.2 ความคาดหวัง (Expectancy)

5.3.2.3 ความต้องการ (Need)

5.3.2.4 การเห็นคุณค่า (Value)

5.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้

ประนอม สุโรจมาน (2524 : 69) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มากในปัจจุบัน ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับรู้สิ่งต่างๆ ได้แก่

5.4.1 ด้านสังคม เป็นตัวกำหนดว่าบุคคลจะมองเห็นความแตกต่างในเรื่องใดได้สักเพียงใดในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อความใส่ใจของบุคคล ซึ่งมีผลไปในทางว่าบุคคลจะได้ยินหรือเห็นอะไร

5.4.2 ด้านวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ มากมาย สำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดค่านิยม และแนวความคิด ซึ่งสิ่งเร้าใจนี้เกี่ยวข้องกับการรับรู้ และการตีความหมายสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา

5.4.3 ด้านเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และมีการแข่งขันสูง ทำให้บุคคลต้องมีการรับรู้เพิ่มมากขึ้น เพราะหากมีการรับรู้น้อยกว่าคู่แข่งก็อาจทำให้บุคคลหรือองค์การยุติดำเนินการ หรือไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปการรับรู้ข่าวสาร หมายถึง การที่มนุษย์รับรู้ถึงรส กลิ่น เสียง โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัส ที่ทำให้เกิดความรู้สึก และการแปลความหมายของสิ่งที่รับรู้ในที่สุด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารเกิดขึ้นทั้งจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม สำหรับปัจจัยภายใน ได้แก่ เกิดจากการรับรู้ของบุคคลที่ต้องมีการตอบสนองต่อการรับรู้ นั้น ซึ่งอยู่กับทัศนคติความเชื่อ แรงจูงใจ ดังนั้น การรับรู้ข่าวสารจึงมีความสำคัญยิ่ง จึงต้องรับรู้ข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

บารมี ขุนนิรงค์ (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการประมงหมู่บ้าน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ได้รับการสัมภาษณ์มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุดรองลงมาเป็น การมีส่วนร่วมในการประสานงานและประชาสัมพันธ์การปศุสัตว์หรือเพื่อนเกษตรกรและการมีส่วนร่วมในการดูแลการเลี้ยงปลาตามลำดับ ตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์ถดถอยพหุเป็นไปดังนี้ การมีส่วนร่วมในโครงการฯ สถานภาพ ผู้นำทางสังคม การพบปะเจ้าหน้าที่ความต้องการพวกพ้อง ปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของโครงการฯ ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การบริการจากรัฐทางด้านปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ปลาไม่เพียงพอ การให้ความร่วมมือจากเพื่อนบ้านในหมู่บ้านยังมีน้อยเกินไป ขาดความรู้ด้านหลักวิชาการและการบริการ แนะนำ ดูแล เอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ยังไม่ทั่วถึงและสม่ำเสมอ สำหรับความต้องการให้ราชการช่วยสนับสนุน ได้แก่ ด้านการให้บริการปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ปลาให้เพียงพอและทั่วถึงและการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่สม่ำเสมอและทั่วถึง และด้านอื่น ๆ เช่น ให้ทางราชการชุดลอกขยายบ่อปลา การทำคอกเลี้ยงปลาในหมู่บ้าน ทำอุปกรณ์ล้อมรอบกันบ่อปลา และด้านการให้เจ้าหน้าที่เข้ามาอบรม เพื่อเพิ่มความรู้ด้านการประมง

ทศพร พรหมตัน (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืดของอนุกรรมการประมงหมู่บ้านในอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ทิศนคติของอนุกรรมการประมงหมู่บ้านที่มีต่อโครงการเพิ่มผลผลิตการประมงในแหล่งน้ำ พบว่า อนุกรรมการหมู่บ้านเห็นด้วยกับโครงการฯ โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก แสดงให้เห็นว่าอนุกรรมการประมงหมู่บ้านมีทัศนคติที่ดีมากต่อโครงการฯ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้โครงการฯ ประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อมั่นต่อโครงการฯ อยู่ในระดับสูง ระดับองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรประมงน้ำจืดของอนุกรรมการฯ ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ พบว่า อายุและประสบการณ์ในการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำจืดของอนุกรรมการประมงหมู่บ้าน

มานะตรี บุญยานันท์ (2543 : 83) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนไอร์บาลอ อำเภอจะนะ จังหวัดนราธิวาส

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมีส่วนร่วมในระดับค่อนข้างน้อย

สันติภาพ วรรณเพิ่มพูน (2543 : 71-77) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านโสกโขม่ง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสามหล่น จังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสามหล่นนั้น พบว่ามีปัจจัย ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ 1. เพศของหัวหน้าครัวเรือน โดยเพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิงถึงร้อยละ 78.7 ต่อ 45.4 ตามลำดับ 2. อายุของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน (<60 ปี) จะมีส่วนร่วมมากกว่านอกวัยแรงงาน (>60 ปี) ร้อยละ 93.5 ต่อ 25.0 3. การเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกลุ่มทางสังคม พบว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้ากลุ่มทางสังคม จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มทางสังคมร้อยละ 90.9 ต่อร้อยละ 58.0 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ เพศ ซึ่งพบว่า เพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง อายุของหัวหน้าครัวเรือนซึ่งต่ำกว่า 60 ปี มีส่วนร่วมมากกว่า อายุมากกว่า 60 ปี และครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มทางสังคม จะมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มทางสังคม

สุภาพ สิริบรรรสป (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยชุมชนบ้านหาดผาขน จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการจัดการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 ก่อนปี พ.ศ. 2500 ยุคที่ 2 คือช่วงปี พ.ศ. 2500-2535 และยุคที่ 3 ช่วงปี พ.ศ. 2533-2540 และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบไปด้วย ปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกปัจจัยภายในที่มีอิทธิพล ได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ การพึ่งพิงทรัพยากรสัตว์น้ำในการดำรงชีพ ความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับสัตว์น้ำ ความสามารถในการจัดการของผู้นำ ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับสัตว์น้ำความเป็นเครือญาติที่แน่นแฟ้น ปัจจัยภายนอกได้แก่ การได้รับการยอมรับ การสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการ ทั้งด้านกำลังใจ เศรษฐกิจ ด้านวิชาการและเทคโนโลยีจากสถาบันการศึกษา และการที่มีบุคคลจากหลายหน่วยงานมาดูงาน

ธงชัย เสียงเทียนชัย (2544 : 85) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

บุญมี รุ่งรักสกุล (2544 : 128-131) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของ คณะกรรมการ บริหารและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นว่า อายุ ระดับการศึกษา และ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นที่เห็นด้วย ต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จงรัก ทรงรัตนพันธุ์ (2545 : 87-93) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำคลองคราม อำเภอกาญจนดิษฐ์ และ อำเภอคอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า เพศ การมีอาชีพหลัก รายได้ การมี ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ที่แตกต่างกัน

วรัตน์ ญาณทัศนกิจ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์แม่น้ำ : กรณีศึกษาแม่น้ำท่าจีน ในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา พบว่า เพศของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อายุ ของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ในด้านการมีส่วน ร่วมในการตัดสินใจปรึกษาหารือ และในด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินงาน โดย เป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวก ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมมีความสัมพันธ์กับ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในเชิงลบ นั่นคือกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูง สนใจที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนน้อย อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับ การศึกษาสูงมีหน้าที่การงานภารกิจมากและไม่ได้ประกอบภารกิจที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงแม่น้ำ จึงอาจ ไม่มีเวลาและไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำ การเป็นสมาชิกชมรมและ ปัจจัยจูงใจในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่า จีนทุกด้านความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจปรึกษาหารือในเชิงลบ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์ แม่น้ำท่าจีนมากจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปรึกษาหารือ น้อย

ไพชนสถิษฐ์ โลหะสุด (2547 : 105-112) ศึกษาเรื่อง ทัศนคติของชาวประมงต่อการ อนุรักษ์ทรัพยากรประมงในจังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติของชาวประมงต่อการ อนุรักษ์ทรัพยากรประมงในจังหวัดตราด อยู่ในระดับมาก ผลจากการทดสอบสมมุติฐานพบว่า ชาวประมงเพศชายมีทัศนคติเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมากกว่าเพศหญิง ชาวประมงที่มีอายุวัยกลางคนคืออายุระหว่าง 41-50 ปี มีทัศนคติเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์

ทรัพยากรประมงมากกว่าอายุชาวประมงในช่วงอื่น ชาวประมงที่มีระดับ การศึกษาชั้น มัธยมศึกษาที่มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมากที่สุด ชาวประมงที่มีความรู้ ความ เข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงมาก มีทัศนคติเห็นด้วยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง มาก ผลการศึกษาพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ทรัพยากรประมง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05

ประมวล มีแป้น (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของประชาชนบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่อาศัยบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียว มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรประมง อยู่ในระดับมาก มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรประมง อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรประมง ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง สำหรับ ลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน และจำนวน สมาชิกในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรประมง อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนรายได้ของประชาชน ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการ อนุรักษ์ทรัพยากรประมง ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงบริเวณอ่างเก็บน้ำ เขื่อนกระเสียว ควรเน้นการประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจกับประชาชนที่อาศัยบริเวณรอบๆ อ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียวและควรให้ชาวประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรประมงให้มากยิ่งขึ้น จากการศึกษาผลงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัย ลักษณะพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา จำนวนแรงงานใน ครัวเรือน สมาชิกในครอบครัว ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย อาชีพ รายได้ ปัจจัยด้าน สังคม ประกอบด้วย การเป็นสมาชิกกลุ่มการเป็นผู้นำชุมชนระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ปัจจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ซึ่งล้วน แล้วแต่เป็นปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อพฤติกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำของชาวประมง เป็นส่วนใหญ่

งานวิจัยต่างประเทศ

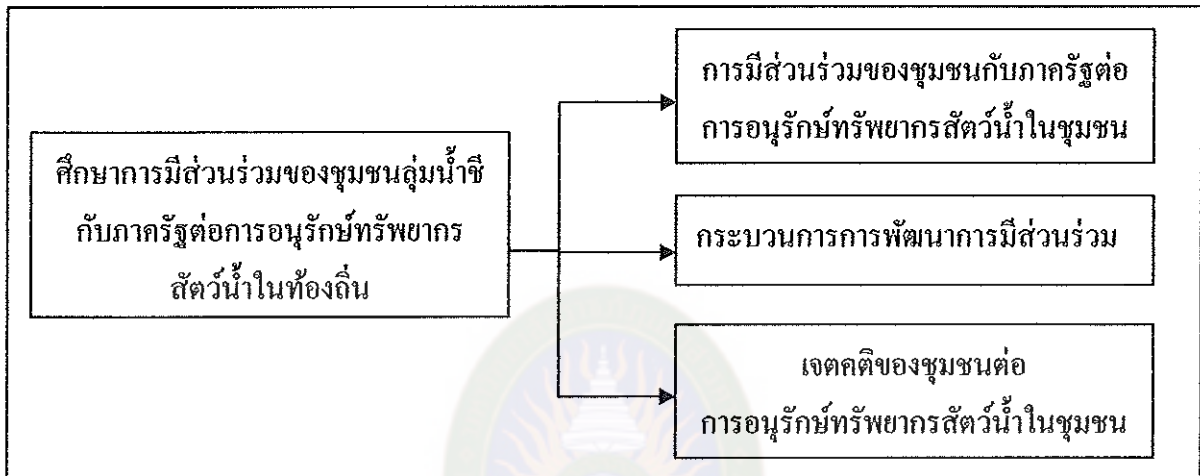
บารี (Barry. 1997 : Abstract) ได้ทำโพลสำรวจความเห็นในปี ค.ศ. 1995 จากชาวอเมริกันกลุ่มหนึ่งเกี่ยวกับการดูแลและรักษาสภาพแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า พวกเขาทั้งหลายจะช่วยกันดูแลและรักษาสภาพแวดล้อมให้ได้มาตรฐานเพราะจะช่วยให้อากาศแม่น้ำลำธาร และทะเลสาบสะอาด และกว่าครึ่งหนึ่งเห็นว่ากฎหมายการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมนั้นมีคุณค่ามากซึ่งหากไม่มีการป้องกันสภาพแวดล้อมแล้วค่าใช้จ่ายในการทำมาสะอาด หรือฟื้นฟูสภาพแวดล้อมนั้นจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีโอกาสจะลดลงได้เลย และหลาย ๆ คนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การออกกฎหมายรักษาสภาพแวดล้อมนั้นสำคัญมากกว่าการที่จะใช้สามัญสำนึกในการดูแลสภาพแวดล้อม

อดัม (Adams. 2005 : Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างน้ำในแม่น้ำกับจำนวนปลาที่กินพืชเป็นอาหาร จากการศึกษาในตำบลของแม่น้ำมิสซิสซิปปี เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ เมื่อ ค.ศ. 1999-2001 จากการศึกษาพบว่า เมื่อระดับน้ำของแม่น้ำสูงขึ้น จะเป็นการเพิ่มจำนวนความอุดมสมบูรณ์ของมวลอาหารในน้ำ เพราะว่าเศษไม้จะกีดขวางทางน้ำ และมวลอาหารที่ลอยมาตามน้ำ ซึ่งมีทั้งซากพืชและซากสัตว์ ทำให้ปลาที่มีที่อยู่อาศัยและมีอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและอนุบาลลูกพันธุ์ปลาในฤดูวางไข่ ทำให้จำนวนปลาเพิ่มมากขึ้นตรงกันข้ามกับระดับน้ำลดลง จำนวนปลาก็ลดลงไปด้วย

โฮวาร์ด (Howard. 2005 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประชากรของหอยสองฝา ในฝั่งทะเลแคลิฟอร์เนียทางเหนือ ประเทศสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาพบว่า ประชากรของหอยสองฝาค่าลดลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากความแปรปรวนของน้ำที่เกิดจากการสัญจรทางน้ำของหน่วยบรรเทาสาธารณภัยที่ใช้พลังน้ำเป็นตัวขับเคลื่อนยานพาหนะ ทำให้กระแสน้ำเกิดความแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของหอยสองฝา มีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วจากการทำงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า การดูแลสภาพแวดล้อม โดยการออกกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการการรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและการสร้างที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและการอนุบาลลูกพันธุ์ปลาในฤดูปลาวางไข่จะช่วยให้มีจำนวนประชากรปลาเพิ่มมากขึ้น สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการเข้ามามีหน้าตาในการดูแลทรัพยากรสัตว์น้ำและควรส่งเสริมให้ชาวประมงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายในการอนุรักษ์สัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อมและควรสร้างจิตสำนึกและในการหวงแหนทรัพยากรสัตว์น้ำโดยการมีกิจกรรมก็จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เช่น การร่วมคิด มีส่วน

ร่วมในการทำ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ก็จะส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เพิ่มมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย